

Biblioteka
„dereta vam predstavlja...”

Urednik
Aleksandar Šurbatović
Anja Marković

Naslov originala
Александр Иличевский
МАТИСС

transcript

The publication was effected under the auspices of the Mikhail Prokhorov Foundation TRANSCRIPT Programme to Support Translations of Russian Literature.

Objavljivanje ove knjige podržano je do strane Fondacije Mihail Prohorov, putem Transkript programa koji podržava prevode ruske literature.

Copyright c 2007 by Aleksander Ilichevski
Agreement via www.nibbe-wiedling.com
Copyright © ovog izdanja dela *Dereta*

ALEKSANDAR ILIČEVSKI

Matis

Prevela s ruskog
Snežana Kondić

Beograd
2015.
DERETA

Glava prva PRESNJA

I

– Raspali! Raspali! Udri, ne žali! Eto ti, izudarati to treba – Vadja se u besu spotače, šireći kratku bundu, cepajući košulju na grudima, dok su mu navirale suze. Od sebe je blago gurao Nadju, koja ga je držala da ne bi slučajno, iznenada, u ljutnji sustigao dečake.

Bilo je njih četvoro beskućnika, a za uvredu dostojanstva pred damom Vadja je morao žestoko da odreaguje. Na svetlu uličnih lampi u rano zimsko veče, po jugovini, grabeći i spotičući se po svežem mokrom snegu, brzo su išli Malom Gruzinskom, vragolasto se osvrćući, dok je najstariji, koji je bio viši i pričljiviji od ostalih, začikavao Vadju:

– Hajde, hajde, majmune. Probaj da nas stigneš. Navalićemo, nećeš uspeti.

Mlađi, dečak od oko deset godina, još uvek je na licu imao izraz lakovernosti. Išao je kaskajući sve vreme, ne gledajući više drugove, već oko sebe. Privukao ga je izgled snegom zatrpanog, raskošno osvetljenog muzeja „Timirjazev”, čudesnog zbog svoje pijačne arhitekture i kulā, poput onih iz knjiga bajki. Ali videvši da je zaostao, dečak zgrabi sneg sa ograde, napravi grudvu, potapša je nekoliko puta, gricnu, zamahnu, baci, pa potrča da ih sustigne.

Vadja se, pokušavajući da izvrda, zatetura i umalo ne pade potrbuške, a Nadja ga pridržava, da bi mu potom zakopčala kratku

bundu, istresla sneg iz nedara, skinula ga sa vrata i brade, dok je on režao. Nadja se radovala što će ih skitnice naposletku ostaviti na miru, a ona se neće plašiti da će tući Vadju.

Leonid Karaljov, čovek od svojih trideset i pet, koordinator kancelarije za trgovinu na veliko i malo, koji je milio usled saobraćajne gužve prema Presnji i još od poljske katedrale gledao taj incident, znao je da nekoliko poslednjih zima beskućnici ratuju među sobom. Znao je da tinejdžeri, okupljeni u grupe, ponekad ubijaju skitnice radi zastrašivanja, eliminišući konkurenciju na prostoru svog podzemnog staništa: staničnih tunela, niša nadvožnjaka, suvih kolektora, toplih podruma, okolnih deponija, projsačkih punktova. Da njihova čoporativna okrutnost ne zna za milost. Da su beskućnici, zbog svoje razvijene pohlepe nesposobni da prihvate pravila ponašanja u zajednici, nemoćni pred svojim glavnim neprijateljima.

Karaljov je već bio blizu skretanja u svoju uličicu. Ulica je bila zakrčena bezdušnom gomilom automobila. Urlali su progoreli auspusi, zviždali oštećeni remen-kaiševi, brujali skupi motori, škripale zimske gume, tutnjao bas sa muzičkih uređaja; tu i tamo automobili iz suprotne trake krkljali su, rigali, zavijali specijalnim sirenama. Automobili su prikrivali nataloženi ljudski umor, razdražljivost, bes, aroganciju, nemoć, mržnju, zadovoljstvo, bezbrižnost, ravnodušnost, požudu, usredsređenost, lakomislenost... Saobraćajni čep delovao je kao katastrofa. Sneg je padao, zatim je na tren prestajao da pada, brisači su se uključivali i isključivali. Automobil je, uz oblak pare iznad haube, mileo, šlaffovao, bauljao po lapavici. Onda bi najednom krenuo, a on ga je isto tako naglo zaustavljao, vukući se za razvučenom harmonikom bujice, koju je obuzdavalo ponovo upaljeno „crveno” ka Presnji. Karaljov više nije bio u stanju ni da sluša radio ni da emocionalno učestvuje u saobraćaju. Pahulje snega lepile su se za vetrobransko staklo, taložile se, pomerale, postajale prozračne, klizile. Kratkotrajna početna struktura pahuljica, besprekorno stroga i čista, pristigla

sa visine od ko zna koliko kilometara, uznosila ga je iznad grada, iznad ulica načičkanih metalnim uličnim svetiljkama, iznad crne grbine reke, elipsoida propekata, nebodera i brdovitih ulica, iznad nemog, nemirnog i razigranog snežnog prostranstva, iza velikih tmurnih oblaka koji su bili tako blizu zemlji – tamo, gde su zvezde tonule u sedu, kosmatu kožu zveri koja je navalila na grad; tamo gde se on postepeno opuštao, uspinjući se sve više i dalje iznad brdovite ikre gradskih vatri. Taj uspon beše njegov duboki uzdah.

Stiskajući menjač, Karaljov ljutito pomisli kako je nešto neživo pristojnije od ljudskog i da u strogoj strukturi majušnog kristala ima više smisla, lepote, nečega značajnijeg, čime bi sebi mogao da objasni zbog čega živi, nego u ljudskom bezdanu, koji je preplavio ovaj grad.

Sa svakim otvaranjem semafora sustizao je ovaj par skitnica. Svojim neobičnim ponašanjem oni su se izdvajali od svega što je bilo moguće videti na ulici, prepunoj ljudskih leđa, pešaka, užurbanih trgovaca, činovnika, uzbuđenog tinejdžerskog skakutanja, onih koji su iz metroa išli na klupske partije, lenje bahatosti putara, opštinaru, komunalaca. I, mada im se nisu videla lica, u siluetama tog para, u njihovim pokretima, u tome kako ga je ona držala, napeto ustremivši ka njemu čitavo svoje biće, i u tome kako je on – zdepast, bradat, odrpan, nesiguran na nogama, raspojasan – pokušavao da drhtavim prstima prođe kroz pramenove njene kose i da je poljubi u slepoočnicu, bilo je dramskog, u svakom slučaju nečega izvanrednog, tako „nezemaljskog”, što je ličilo na operu i odagnalo uzavrelu gradsku tminu.

II

Karaljov je već poznao Vadju i Nadju, mada nije znao njihova imena. Na njegovom ulazu nije bilo interfona, a mehanička kodirana brava lako se otvarala pritiskom na tri poslednja dugmeta u nizu – dodirom šake ili ručnog zgloba. Bila su to najdostupnija

ulazna vrata u čitavoj ulici. Tokom ledenih noći, od ponoći pa do sedam ujutru, odmorište između trećeg i četvrtog sprata bilo je puno beskućnika. Ako bi odocnio, morao si preskakati preko njih, pripadala bi ti muka od smrada koji je postajao sve teži i nepodnošljiviji, šireći se vertikalom ulaza, u zavisnosti od toga kako su se njihove prnje i uvijači sa nogu sušili na jednom jedinom radiatoru za sve više spratove. Beskućnici su mogli biti debela starica, ili momak u rokerici i rašniranim čizmama sa kaljačama koji je sve vreme ispod sebe prostirao svoj otirač, ili jednonogi ćelavi starac u uniformi ratne mornarice, od kojeg je jednom prilikom začuo uzdah: „Spasi, Gospodi”, ili bilo ko drugi, koga bi on svrstao u jedan nadmeni bezobrazni tip. Svi su skrivali lica i gundali, a Karaljov je njihovo mrmljanje pogrešno doživljavao kao izvinjavanje.

On je u toj zgradi živio već treću godinu, u svom stanu, za koji je još uvek otplaćivao kredit. Odgajan u internatu i stasao u domu, on je kroz život jako dobro spoznao šta znači nemati dom. Lutao je od prijatelja do prijatelja, odakle su ga izbacivale njihove devojke, boravio u iznajmljenim stanovima, stanovima svojih još uvek mladih i nezrelih devojaka. Mnogo puta je, zbog stambenih problema, spavao po stanicama maštajući o novom životu, ili bi, šetajući do jutra bulevarskim prstenom, pred zoru zaspao na klupi, pa je isprva prijateljski prihvatao skitnice. Toliko se radovao svom stanu i što sada ima sopstveni kutak, da je smatrao neprihvatljivim da, makar i indirektno, ne podeli bar delić onoga što ima. Iznosio im je novine kako bi se njima pokrivali, služio im čaj u čašama za jednokratnu upotrebu, moleći ih da pakupe i odnesu iskvašene novine, kartonske kutije, dronjke, i da ne ostavljaju prazne flaše i smrdljivo smeće.

Smirivao je komšinicu sa sprata ispod – nosatu staricu, Asirku, koja ga je grdila što ih on tu mami, a oni na tom mestu vrše nuždu i nikada ništa ne pospreme za sobom.

– Ali, Najla Josifovna, saslušajte me, kako da izbacite na mraz polumrtvog čoveka? – pokušavao je da je urazumi Karaljov, a

bezlično smrdljivo stvorenje sa poda počelo bi da gundā. – Pa on nema šanse ni do stanice da dođe, tamo ga ne bi ni pustili, a ni u metro takođe, pa i u prihvatilište primaju samo trezne. Ako pozovete muriju, oni će ga ili prebiti, ili oterati sa ulaza. Nećete valjda greh na svoju dušu?

Starica je odmahivala rukom, frktala i škripala vratima. Karaljov bi kasnije zadržavao dah, pa bi, ne uspevajući da izdrži, izdahnuo, pa se nespretno, grčevito hvatajući vazduh sa strane, obraćao beskućnicima sa molbom da ipak ne vrše nuždu tu ispod sebe. Ovi bi opet nešto gundāli, vrpeljili se, zveckali flašama, šuštali novinama, a Karaljov je to nanovo pogrešno tumačio kao znak slaganja, da bi ujutru video kako sumorni Uzbekistanac, kućepazitelj, mašicama trpa u vreću ono što je iza skitnica ostalo.

Držeći se za nos, Karaljov bi u hodu ćutljivom Uzbekistancu pružio novčanicu, strčao dole, i dok ga je hvatala jeza u zaleđenom automobilu, pod čijom haubom je udarao i koprcao se motor koji nikako da se zagreje, pokušavao je da ubedi sebe da je nemoćnim pijanim ljudima teško, gotovo nemoguće da se razbude i da zbog nužde iz toplog izađu na mraz.

Prošle zime je, posle dva slučaja, prestao da bude blagonaklon prema beskućnicima. Zbog gomile izmeta, pronađene na stepenicama, i tuče među beskućnicima, nakon koje su došli neotesani panduri, lokve krvi i bačenog obučarskog noža. Još iste večeri na opranom odmorištu video je debelu staricu.

Zaurlao je na nju i nogama snažno udarao u pod. Vikao je da se odmah gubi, birao na mobilnom „02”, policiju, ali je bilo zauzeto. Ponovo se drao, penjući se stepenicama ka svom stanu, pa ponovo trčeći nadole. Starica je počela da ustaje, da stenje i da se vrti, a njega zapahnu talas smrada iz njenog pravca. Nekako se izvrrnu i pade, pa se umiri. Onda je izašla Najla Josifovna pa je, držeći se za okovratnik kućnog ogrtača, nekome preteći povikala:

– Umuknite! U-mu-kni-te!

A onda je istog trenutka nestala iza vrata. Karaljov je u njenim ogromnim, buljavim očima video suze. Kada je začuo gundanje beskućnice, pohitao je ka svom stanu.

III

Bez obzira na redovno isflekane otirače, koje je isekao od čupavih prekrivača, preostalih nakon renoviranja, on nijednom nije oterao skitnice.

Isprva je mislio da ih prepusti Najli Josifovnoj. Ali ona nikako da pokaže odlučnost. Onda je čekao da vidi da li će još neko krenuti u rat sa beskućnicima. Ali ostali stanari trećeg i četvrtog sprata ili su legali rano i ustajali kasno, ili mesecima nisu izlazili iz kuće, pa ih nije zanimao ni život spolja, ni šta se dešava na ulazu.

Jedan stan na spratu iznad bio je prazan i u njega su agenti doveli isprepadane kupce. U drugi se uselila prostitutka koja je ličila na glumicu iz italijanskog filma, snimljenog pedesetih godina, o životu u ribarskom selu. Karaljov je kao dete nekoliko puta gledao taj film. U internat su im subotom donosili šta se našlo od drugorazredne produkcije. Projekcije su bile u menzi. Kinooperater je stiskao medicinsku sestru na podestu ispod prozora i nije odmah reagovao na zvižduke i povike: „Čizme! Čizme! Sklanjaj!” U mučnim pauzama između zvučnih poljubaca čulo se šuštanje trake koja se poderotinama kačila za kalem, baš kao što bubašvabe šuščaju duž ivice lajsne u ostavi. Na zakrpljenom ekranu devojka beskrajne lepote, u prugastoj mornarskoj majici pripijenoj uz grudi, kose zamršene od vetra, do kolena u peni talasa, koja je u dubinu vukla ribarski čamac, pela se na njega, razvijala jedro, dok je Karaljov ostajao bez daha.

Dve podvodačice, ispijenih ali poslovnih izraza lica, zveckajući ključevima, dovodile su joj bogate klijente u vreme ručka. Užurbane i oprezne brinete preplanule, negovane kože, nervozno su žvakale žvake, jedva čujno lupkale krokodilskim mokasinama,

ostavljajući za sobom trag finog parfema, dok su im ispod manžetni svetlucali satovi i kopče na torbama. Njihova koža i odeća pripadale su imućnijem svetu, naviknutom na sjaj masaža, ispeglane bore, visok stepen higijene.

Uveče bi devojka silazila dole. Umotana u kratku bundu, u papučama na bosu nogu, po lapavici bi odsutno lutala prema Presnji. Prolaznici su je zagledali i, sklanjajući se poluokretom, zastajali. Karaljov ju je pratio nekoliko puta, i potom dugo stajao na trotoaru, gledajući njen profil kroz prozor japanskog restorana – dok je ona razgledala meni, žvakala suši, rasejano popravljala nemarnu frizuru, povremeno otvarajući napućene, čulne usne, gledajući čas u salu, čas u akvarijum sa parom zavađenih ciklida, koji je bio ugrađen ispod barskog stuba.

Sa ocem u trećem stanu živeo je povučeni stariji mladić koji je imao Daunov sindrom. Oni se nisu poznavali, ali bi on pri susretu radosno uzvikivao Karaljovu: „Zdra-vo!” – pružajući mu svoju snažnu ruku. Momak je neprekidno vukao gore-dole vreće pune krompira, mrežaste džaćiće luka, tegove, brojne ležajeve različitih veličina, nanizane na žicu, poput đevreka. Jednom prilikom mu je pukla žica, pa su se ležajevi otkotrljali stepenicama praveći zastrašujuću buku. Mladić se uplašio i pobegao. Karaljov je skupio ležajeve u čitavom ulazu i složio ih na sims jedan do drugog. Od tada su stajali tamo, već zardali, puni ugašenih opušaka.

Na njegovom spratu živeli su radnici prodavnice baštenske opreme, koja se nalazila na prostoru muzeja „Timirjazev”. Bili su to utučeni Belorusi, koji su neprestano psovali i svakog petka uveče okupljali se i napijali pored ulaza. Oni su se stalno rotirali po odeljenjima prodavnice, tako da je Karaljov imao utisak da u tom jednosobnom stanu živi njih dvadesetoro.

A pravo prekoputa živela je čudna porodica. Žena je bila pobožna i strogo je odgajala dve tinejdžerke. Nedeljom bi ih vodila u crkvu: zajedno su se – sve tri sa maramama, rančevima, u sivim i ljubičastim jaknama i dugim crnim suknjama, slične

kao jaje jajetu – u vrsti vraćale nazad. Mlada žena je uvek bila namrštena i nikada se nije pozdravljala sa Karaljovim. Sa svojim mužem, koji takođe nije odgovarao na njegove pozdrave, ćutke se borila na život i smrt, ili ga nije puštala u stan, kada bi se, s vremena na vreme, trešten pijan, teško uspinjao padajući i posrćući preko stepenica, dok se vraćao kući sa torbom preko ramena i flašom jakog piva u ruci. Muž beše mršav, ali je imao snažne ukočene prste, sa crnim debelim noktima na kršnim falangama, kojima je držao flašu, poput nalivpera, dok bi mirno tonuo u san na stepeništu ispred vrata. Takve ruke Karaljov je viđao u detinjstvu kod majstora fabrike automobila „Crveni graditelj”, nagužvanih u zadimljenoj čekaonici podmoskovskog voza, koji je išao na svakih pet sati sa stanice Cemgigant: pošto bi uveče pobegli iz internata, voleli su da se provozaju do Kolomne i da u prodavnici kućnih ljubimaca posmatraju akvarijumske ribice, dugačke ksifo i jedriličaste skalare. Jednom je seo pored zaspalog komšije, uzeo gutljaj njegovog piva i dugo, kao začaran, posmatrao njegove prste.

Voz je usporavao ispred mosta, na mestu gde se reka Moskva ulivala u Oku – ispod je minula stražarska kućica, prali su stubove mosta, točkovi su najednom počeli bučno da udaraju, i najbitnije, okolo je, dokle god je pogled dopirao, pucao rečni prostor, sa majušnim kupolama, zidinama Kremlja, parkovima, baštama, osmatračnicama... Vrata su se najednom otvorila i komšinica je, gurnuvši Karaljova, izvukla muževljeve novčanik i ključeve, skinula mu cipele i ponovo nestala. U proleće je pokrenula brakorazvodnu parnicu, promenila cilindar na bravi, bivši suprug je pokušao da razvali vrata, u čemu nije uspeo, posle čega je ona krenula od stana do stana sa peticijom, s namerom prikupljanja sredstava za postavljanje interfona. Potrebna suma nikada nije prikupljena, a već od jeseni muž je ponovo živio sa njom, njihove devojčice imale su moderne frizure, prestale su da neprestano nose dosadne

maramice, počele da se javljaju, a ulazna vrata je i dalje lako mogao da otvori svako ko je hteo.

IV

Nadja i Vadjja su bili školski primer „deputata”, kako je beskuć-nike koji su spavali u hodniku zvala Najla Josifovna. Posle njih je uvek ostajalo čisto, mada se u jutarnjim satima u ulazu zadržavao specifičan neprijatan miris, sve dok ga ne bi potisli oblaci duvan-skog dima od Belorusa, koji su se tu i tamo muvali iz nekog razlo-ga. Ovo dvoje su, mada ne bez borbe, malo-pomalo uspeli od ulaza da udalje druge skitnice. Sada je u uglu hodnika stajala istrošena brezova metla, pronađena na deponiji smrdljivih krasnopresnjen-skih kupatila. Njome je Nadja svakog jutra temeljno čistila hodnik, pre i posle noćenja, preletevši dva puta do ulaza i jednom do vrha zgrade.

Nadja beše ćutljiva, stidela se svoje gluposti i više je volela da sluša. Vadjja već nije propuštao priliku da se rečima uhvati u koštac sa životom, makar i sa nagoveštajem života; kao da je to bio način, da tom svojom veštinom izrazi blagodarnost, darujući joj svoje pričice i u isto vreme održavajući i razvijajući sposobnost koja ga je tako često spasavala. Jezik mu je u nevolji pomagao da nađe način da priđe ljudima i da zadobije njihovo poverenje: dok bi prosio, kad bi ga izbacivali, kada bi u Izmailovskom parku na njega huška-li pse za borbu, palicama terali u pritvor, tukli ga gotovo do smrti. On je dobro znao, da dok te ubijaju, nikako ne treba ćutati, treba pričati, lamentirati, kukati, galamiti, urlati, grditi, plakati... I što ti bolje i hitrije pođe za rukom, veće su ti šanse da preživiš.

U razgovorima sa Nadjom Vadjja je Najlu zvao vešticom i bio je ubeđen da ona u svojoj kuhinji kuva kojekakvo korenje, inače bi joj oči odavno ispale. Karaljova se plašio, u razgovoru ga je nepo-verljivo zvao „Šareni”. Nadimak je, očigledno, imao veze sa time

što je Karaljov na temenu imao pramen sede kose, a i kola su mu, i nakon godinu dana od udesa, bila neofarbana, šarena, kao politička karta, sa flekama od raznoraznog gita i osnovnog premaza na novim vratima.

Nadja se nije plašila Karaljova, ali njegov strogi glas, izgled i to što ih je on neprestano nadzirao, ne ostavljajući ih na miru, dok ih u isto vreme nije terao; pa kako ih je špijunirao, bešumno otvarajući vrata i kako ih je bodrio ujutru: „Pa, bravo, što čistite za sobom, tako treba” – sve to nije izazivalo simpatije. Ona je znala, kada bi srela takvog na ulici, da joj na pamet ne bi palo da mu zatraži pare: ne bi dao.

To što je u njegovom komšiluku bilo džangrizavih, nije nimalo umanjivalo njihovo poštovanje prema Karaljovu, poštovanje zasnovano na strahu. Iako su zbog toga bili strpljivi, čak i pomalo snishodljivi, Vadja i Nadja su ushićeno prilazili tome kao igri, slično onom oduševljenju sa kojim deca gledaju na pitanje higijene kada se igraju bolničara: neprestano peru ruke do lakata, „iskuavaju” plastične špriceve, brišu lutke vatom itd. Nadja je na Karaljovljeva vrata uvek trošila polovinu večernje doze, protiv čega se Vadja isprva borio.

– I ne pomišljaj. Ne dam. Sramota me od ljudi. Ne dam! – Nadja se uz šapat opirala pesnicama, gurala nogom i ispod pazuha u stisnutoj šaci krila bočicu apotekarskog alkohola; sedamnaest rubalja – sto grama, za spoljnu upotrebu.

Pomiren sa takvom simbolikom, Vadja ga je kasnije oduševljeno čuvao, napredujući od sugestije do vere. I umalo nije izgoreo u žaru revnosti, pokušavajući da ukori Karaljovljevog komšiju, kada je ovaj, vraćajući se pijan kući, pao na stepeništu.

Vadja šepajući siđe za njim. Čovek je ležao na leđima.

– Šta ti je, bratac. Lakše malo. Hajde, lagano – Vadja se naže nad njim.

Čovek zastenja, prepuštajući se čitavim telom naporima pristigle Nadje, ali ga noge nisu slušale.

– Samo mirno, uspećemo, bratac, još malo – ubeđivao ga je Vadjja, odvajajući ga od gelendera.

Krv iz nosa kapala je po stepenicama, a kapi je po ivicama oblagala prašina.

Doveo ga je do vrata, žena propusti muža, i tada je počelo. Vrata se ponovo otvoriše, a komšija koji se prenuo, okrvavljenih usta, poče acetonom da poliva stepenište i prosjake koji su ležali:

– Stvorovi – urlao je, navaljen na zid, krešujući navlažene šibice.
– Zapaliću.

Glava druga

STEPSA, PLANINE, MANASTIR

V

Vadjina biografija bila je poluizmišljena, poluistinita. Mera njegovog uživanja u izmišljene zavrslame bila je do te mere duboka da je i sam već odavno izgubio nit sa činjenicama. Na primedbu dosadnog sagovornika o protivrečnosti, odgovarao je sa prostodušnim poštovanjem istine:

– A ko bi ga sada znao. Tako je to, eto, ispalo.

Biografija – hijeroglif života – jedina je imovina beskućnika. Oni čuvaju i neguju svoju priču o sebi, kao što su nekada davno ljudi čuvali i brusili svete priče. Priča o tome šta im se dogodilo je ta nerazmenljiva moneta, kojom oni, po pravilu, plaćaju svoje mesto među sebi sličnima; pregršt duvana, alkohola, hrane, toplote. I što su nabijenije, neočekivanije, bogatije i uvrnutije te „taljige“, što je više spirala i elemenata na hijeroglifima, to se veća cena za njih može postići. Čutljivi, nerečiti i nesposobni da zainteresuju, zabave i uzbude sagovornika, svedeni na animalno, instinktivno postojanje, preživljavaju samo zahvaljujući snazi i zdravlju. Takve nazivaju „komadima“.

Pogrešno je razmišljanje da ljudi koji nikada nisu čitali novine, ni gledali televiziju, mogu imati stvarnu predstavu o svetu. Ali taj mit, koji oni hrane svojim zabludama, jedinstvena je rezultanta

polazne osnove njihovog rasuđivanja. Istrajavajući na bajkovito-kapricioznim, čak naivno-neuverljivim nagonima, može se doći do eklatantne istine o svetu, koja bi mogla da bude – kao i sve druge istine – varvarska projekcija nepostojeće istine, koja urušava predstavu o njoj samoj, kao što senka često do neprepoznatljivosti iskrivljuje sliku predmeta. No, ona se u toj kategoriji nikako ne može zaobići, za razliku od opšteprihvaćene projekcije u kategoriji laži, koja nije nastala iznutra, već je nametnuta spolja.

Primeru radi, gde bi se još moglo čuti to što je Vadju mogao bez ikakve pripreme da ispriča novom poznaniku. O tome da u Gagri živi neki užasan starac, čije su ruke izgledale kao tuđe, crne kao ugalj, možda i gangrenozne, a pokretao ih je hitro i bio u stanju da njima jako stegne da se grkljan sa dva prsta mogao iščupati. Oni koji su tog starca (Grka, valjda) slušali, vele da je pričao – da je beleg na Gorbačovljevom čelu rastao dotle dok nije izrastao u Rusiju. I ako se uporedi sa globusom, veličina i oblik se podudara ju, jedan na jedan. Tek nakon toga, kada je beleg izrastao, Gorbačov je izgubio vlast. I onaj ko mu sada kožu sa čela odere, takoreći skine skalp, taj će zavladatai Rusijom.

Malo bi počutao, pa dodao:

– Mnogi su hteli da poljube ruku tom Grku, tom starcu. Video sam svojim očima. Ali to nije dopuštao svima, nisu svi bili dostojni. A ako daš prilog, u životu ne može ništa loše da te snađe, kao da si zaštićen amajlijom – i Vadju bi otvarao usta i noktom grebao o polomljeni sekutić.

– A jesi li ti poljubio?

– Ne. Nisam uspeo. Starac nije dozvolio. Tako je to – uzdahnuo bi Vadju.

Budući da je bila nema, Nadja bi, u slučaju da je sama, bila osuđena na vegetiranje i skorbu smrt. Ali zato je Vadju bio dovoljno brbljiv za oboje.

VI

Njegova priča kretala se u dva pravca: dalekom, prestoničkom i južno ruskom, planinsko-stepskom. Fasciniran, ako je verovati sagovorniku, ovim prvim, Vadja se probijao jureći ka nepoznatom ušću, rodivši se ili u porodici manastirskog čuvara u Novodevičjem, ili ga je kao siročić, posle majčine smrti, tamo doveo tamošnji sveštenoslužitelj. Slobodno detinjstvo, prekrasno rečno prostranstvo, ribolov i splavarenje, gušteri na vrelin nadgrobni spomenicima, slavuji u jorgovanima i lipama kraj spruda, kolibe na Vorobjovim, ispod rešetaka mosta za metro, iznad Andrejevskog podvorja; mirisni večernji sumrak, poletna skoro nemušta beseda u vreme posta sveštenoslužitelja koji je pomazivao na krštenjima, crveno lice baćuške, veroučitelja, držanje za dugme svih odreda – od milicionera do restauratora. I ubrzo prvo prizemljenje: već je učio u stručnoj tehničkoj školi za kranistu (narandžasti natpis IVANOVEC na širokoj žutoj dizalici, čitav snop poluga u kabini, koji izabrati?!). U manastirskoj okolini uvek su visili dileri, preprodavci ikona, bile su česte inostrane ekskurzije (bučni preplanuli starčići, bakice-mršavice sa ljubičastim maslačcima nad deltama izboranih osmeha). Tendenciozno su ga pitali: „O čemu sanjaš?” I obećali mu motocikl. Vadja ga je uzeo i uništio. Sveštenoslužitelj (ili čuvar) nije uspeo da oslobodi posinka, otišao je Bogu na istinu. Dobio je pet godina, bio primernog vladanja i izašao posle dve, živeo iza „sto prvog”. Naselje Peski kod Voskresenska, fizički radnik na cementnom mlinu, radnik na gradskoj deponiji. Jednom prilikom ga umalo nisu pojeli pacovi. Vozio je i buldožer; bio je računovođa u magacinu fabrike armiranih betonskih konstrukcija i proizvoda, odasvud su ga otpuštali, motao se po domovima, odakle bi ga takođe terali. Tako je i krenulo. Zimi kao pomoćni radnik, zidar: svinjci, štale, obori. Leti na jugu: navadio se da ide u Gagra u najam kod švercera. Sitno: haš (kuvano jelo), lavaš (nešto

poput tortilje) i čača (žestoko piće od grožđa), vinogradske korpe, planine, sunce, more (kojeg se plašio, kao sekire). Uzeli su im pasoše: radili su za hranu, spavali u šupi, a noću su puštali pse na njih: ni da pobegneš, ni da izadeš. Jednom, pred kraj sezone, njima – trojici mladih vagabunda – postavili su sto, a kadu prethodno zagrejali. Gazda je popio mnogo, veoma mnogo i ponudio svoju ženu. Čutljiva crna marama posluživala je oko stola, mršava, srednjih godina. Crte lica su joj se najednom skamenile, povukla se u sebe, ni glasa nije pustila. Kada su se ponapijali, Koljanič je stidljivo krenuo za njom – a kod druge dvojice je u šupu došao gazda. Sa puškom. Spustio je pantalone i uperio cev. Klateći se, prislanjao je glavu uz kundak, usta su mu bila otvorena, a iz njih je, s teškom mukom, provirivao i nestajao debeli jezik. Jedva su se odbranili. Sva sreća, zbog pantalona se sapleo, pucao je i promašio – razneo je krov šupe, vrata su ispala iz šarki. I tako su bauljali u mrklom mraku po jarugama, bežali od pasa, nekako stigli do mora u zoru, pa dalje auto-stopom u Novorusiju. Tako je Vadja dugo bio bez pasoša. A tu su onda došli i problemi perestrojke, izbeglice iz svih krajeva. Na pamet mu nije padalo da vadi nova dokumenta. Samo kada mu je život bio u opasnosti, bio je u stanju da nešto preduzme, da se uznemiri. Pa čak i u tom slučaju, ne mnogo.

Poput nestašnog avlijanera, koga su oterali, ali koji se ponovo vratio do poznate kapije, Vadja se nastanio u parku ispred Novo-devičjeg manastira. Sveštenoslužitelj (ili čuvar) je umro, žena, tetka Olja („Carstvo joj nebesko!” – sporo i široko se krstio Vadja, svečano prekidajući priču) mu je umrla još dok je Vadja bio tu; došao je drugi iguman, personal manastira bio je potpuno promenjen, uglavnom su bili kulturniji, išli su stazicama sa fasciklama i papirima; pojavila se gomila časnih sestara, koje su stalno bile u nekoj gužvi; ekskurzije su bile još češće i glasnije. Neki od njih su imali priliku da čuju Vadjin iskreni, meki govor. Ali nisu svi imali strpljenja da ga saslušaju do kraja, shvatajući da laže i da se priča nikada neće završiti.

I tako već više od godinu dana, sa dva-tri pajtosa Vadja bojažljivo prilazi strancima, podalje od dvospratnih autobusa, stoji na kapiji sa kapom u rukama, pre nedeljne jutarnje službe i o praznicima. U manastir ga ne puštaju. Takvo je naređenje novog upravitelja manastirskog obezbeđenja. Jedino stvorenje koje ga se ovde seća još kao dečaka je tetka Varja, žena pokojnog ložača, čika Serjože. Ona je prepoznala Vadju, bila je ljubazna prema njemu jedno pola godine – čas napravi piroške, čas keks, komad kolača, donese supu u činiji. Obavezno je uzimala činiju nazad, nekom prilikom su je razbili, ali nije bilo namerno. Onda se teško razbolela, sin ju je uzeo kod sebe, u Voronjež, na Atomsku stanicu, gde je radio kao tehničar. Tako je Vadja ispričao Nadjuši i pajtašima da je tetka Varja otišla u nuklearnu fabriku, i od sada će tamo da živi. Upravo tamo, u Nuklearnom zavodu, takvim ljudima i jeste mesto tamo, ništa manje od toga.

Njegovi pajtosi smatraju ga verski obrazovanim, samo zbog toga što je rođen iza manastirskih zidina. Skitnice smatraju svetinjom sve što je makar i indirektno vezano za religiozne predmete.

I tako prolazi godina, i dve. Pozna je jesen, rano jutro, osam sati. Iznad manastira diže se dim, kroz njega se nad nazubljenim zidinama probija beli sunčani zastor. Zaglušujuća svađa vrabaca. Ljudi preko trga žure ka metrou.

Vadja seda na klupu pored mladića koji čita knjigu. Mladić čeka nekoga. Nakon izvesnog vremena, mladić prestaje sa čitanjem. Sluša Vadju.

Sa susedne klupe, prenuvši se iz dremeža, klateći se, kod njih se premesti čovek, oniži, mršav, natečen. Pruža prljavi skupljeni dlan, kao da nešto drži. Klima glavom, naprežući se da nešto kaže. Ruka mu drhti. Sklanja je, privlači na bedro, nemajući snage da izdrži njenu težinu.

– Brate – obraća se mladiću – majka mi je umrla. Nemam čime da je sahranim.

Suze su tekle po musavom obrazu, gubeći se prljavim tragovima. Mladić uplašeno nagreba siću po džepu, pa oklevajući, izvadi iz novčanika dve novčanice.

Čovek zaspao sa novcem u rukama. Prsti su mu se opuštali. Novčanice zvecnuše. Mladić pogleda iskosa, ali ne ustade.

– Vona – objašnjava Vadjina – Koljanič. Majka mu je umrla.

– Čekajte – pribra se mladić. – A zbog čega on ovde ovako sedi. Kako tako?

Vadjina sleže ramenima.

– Larmamo peti dan. Nikako da se trgne.

– Čekajte. Je li to onaj Koljanič, kome je ona žena odsekla glavu?

Vadjina se najpre zadovoljno osmehivao, a onda mu lice postade ozbiljno, surovo.

– A to. Da, to je on. Ožiljak mu je tu negde. – Vadjina ivicom dlana preseče grkljan. Mladić ustade, pa se zagleda u Koljaniča. Ovaj je dremao, opustivši glavu na grudi. Kod njega se na vratu, poput debele pertle, zaista video ružan ljubičasti ožiljak. Mladić ponovo sede, nervozno zapali cigaretu, pa pruži paklicu Vadjini.

Sa dve čeonu spojene klupe, postavljene na travnjaku, sa plastičnih vreća ustade žena sa vunenom tamnocrvenom maramom. Pogleda oko sebe, pa se sakri iza klupe.

Vadjina pijucka, sakrivajući flašu na grudima, vadi cigaretu iz paklice, prstima isprljavši snežno-bele, poput kristala šećera, susedne filtere.

Mladić ubaci knjigu u ranac. On čeka svoje prijatelje koji žive u blizini. Danas je trebalo da idu u udaljeno Podmoskovlje da beru pečurke i da tamo zanoće.

– Zašto neprestano pijete? Zar nije bolje da to ostavite – osmelivši se, obrati se on Vadjini.

Žena iza klupe pljunu na poledinu ruke, trljajući oči. Dohvati plastičnu flašu. Sipa na ruku, trlja i dalje.

– Ovde ti je, bratac, proletos, negde u aprilu, bio ovakav slučaj. Ispričaću ti iskreno, bez okolišanja. Samo nemoj nikome da pričaš, greota je.

Vadja dohvati češalj, pa dlanom popravi frizuru, sakri ga, osvrte se oko sebe, klimnu glavnom mladiću i uzdahnu, hvatajući vazduh za priču.

– Zapili smo se prilično tada. Sa mnom je bio i Pantej iz Berkina, izuzetno mali, tada baš pri parama. I znači, pijemo mi peti dan. Samo gledam, sedim kao sad sa tobom... Da. I Koljanič je takođe bio sa mnom. Samo što je on tada spavao.

(Pljesnu Koljaniča po vratu. Koljanič se trže i podiže umorni pogled na studenta. Muči, klima glavom. Novac trpa pod pazuh, ostale kovanice mu bešumno poispadaše pod noge, a on ih iz četvrtog pokušaja, sagnuvši se, podiže.)

– I već je palo veče, tišina, zvono već odzvonilo, ljudi idu, idu, svi su gotovo već i otišli... Vidim ja odonud, negde odozgo blagu svetlost, koja se spušta... Bogorodica. Ustade. Ja sav obamro. Bela – bela. Ja ne mogu da mrdnem. Ruke, noge – oduzete. Neka vatra para mi grudi. Pita me strogo. Bogorodica... „Isus Hristos me poslao tebi. On te upozorava. Ako ne prestaneš da piješ, u februaru ćeš umreti. Jesi li razumeo?”

Tu se Vadja namršti, grunuše mu suze iz očiju i on načini pokret rukom kako bi ih sakrio. Širom otvori oči i pesnicom protrlja obraze.

– Tada sam gorko zaplakao, snage nimalo, srce samo što mi nije stalo... Plačem ja, znači, kleknuvši na kolena, pa joj velim: „Oprosti mi, Bogorodice.”

Spustivši se na jedno koleno, Vadja se krsti.

– Smiluj se na moju grešnu dušu, samo reci Isusu... Ja nikako ne mogu prestati da pijem. Ne, što se mene tiče nema nikakve šanse. Tako mu kaži, budi ljubazna.

Mladić je sedeo otvorenih usta. Njegovi prijatelji su došli do pešačkog prelaza, čekajući da se upali „zeleno”. Automobili su se kretali polukružno u koloni. Mladić je bio opčinjen pričom.

– I onda je iščezla?

– Pokupila se i otišla. Krenula ka sprudu, neverovatno. Sišla do obale. A meni se noge odsekle. Tako sam sedeo do mraka, dok me Nadjuha nije odvukla.

– Kako otišla? Nije se... vaznela? – mladić sa nevericom zavrte glavom.

– Otišla, otišla... Carica – Vadja odmahnu rukom i otre oči. Mladić usredsređeno nabraja za sebe broj meseci i mrmlja:

– Decembar...

Prijatelji ga dozivaju. Dohvativši ranac, on se stušti sa klupe.

VII

Vadja voli da se češlja. Dok se Nadja umiva i prstom trlja zube (to radi oprezno, pa se iznenada namršti, jer je boli kutnjak), on sedi prekrštenih nogu i maše aluminijumskim češljem, kom nedostaju dva zupca. Dugo, pažljivo tera guste crne talase uzbrdo i postrance, popravlja dlanom, krivi glavu i nešto zagleda u malenoj pudrijeri na kolenima. Onda razgleda zube na svetlu, duva kako bi oterao perut, zabrinuto i vešto noktom pritiska vašku koja liči na minijaturnu kornjaču i pokušava da mu pobegne. Zatim pali cigaretu. Nezadovoljno ispušta dim, uglom usana, žmirka, pa onda turpijicom popravlja, poput šibice dugačak nokat na malom prstu, ili pedantno pregleda češalj, kucka ga i posmatra po dužini kako bi ga ispravio. I, zamislivši se, raščešljava njime bradu.

Uopšte uzev, Vadja je bio lep. To ga je izdvajalo u njegovom okruženju i u isto vreme čuvalo u zavisnosti od razvoja situacije. A Vadja je nepogrešivo reagovao u određenim okolnostima u svoju korist. U istočnjačkim borilačkim veštinama postoje određene metode, gde se virtuožno koristi napadačka energija protivnika. Ali ako je realnost nepokretna, ako je ništa ne provocira na napad, onda slabo i neprivlačno telo nema čime da se suprotstavi svetu, i ono se guši pod usporenim pritiskom stvarnosti.

Aleksandar Iličevski
MATIS

Za izdavača

Dijana Dereta

Glavni i odgovorni urednik
Aleksandar Šurbatović

Lektura

Iskra Vuksanović

Korektura

Dijana Stojanović

Dizajn korica

DERETA

Prvo DERETINO izdanje

ISBN 978-86-6457-042-8

Tiraž

1500 primeraka

Beograd 2015.

Izdavač / Štampa / Plasman

DERETA doo

Vladimira Rolovića 94a, 11030 Beograd

tel./faks: 011/ 23 99 077; 23 99 078

www.dereta.rs

Knjižare DERETA

Knez Mihailova 46, tel.: 011/ 26 27 934, 30 33 503

Banovo brdo, Dostojevskog 7, tel.: 011/ 35 56 445, 30 58 707

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.161.1-31

ИЛИЧЕВСКИЙ, Александр Викторович, 1971-

Matis / Alekdandar Iličevski ; prevod s ruskog Snežana Kondić. - Beograd : Dereta, 2015 (Beograd : Dereta). - 317 str. ; 20 cm. - (Biblioteka "dereta vam predstavlja---")

Prevod dela: Матисс / Александр Иличевский. - Тираж 1.500.

ISBN 978-86-6457-042-8

COBISS.SR-ID 218265356